

МОНОПОЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ: СУТНІСТЬ, ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ СТОРОНИ

ст. викл. Харченко М. О., студентка гр. Е-71 Грицай С. О.

Актуальність теми полягає в тому, що проблеми монополізації господарського життя, конкуренція на товарних ринках привертають сьогодні пильну увагу не тільки спеціалістів, але і широких прошарків населення. Монополія являє собою виключне право, що надається державі, підприємству, організації, фізичній особі на здійснення якої-небудь діяльності. В той же час монополія – це концентрація виробництва, об'єднання технологічних, інтелектуальних та фінансових ресурсів.

Монопольним становищем визнається становище, коли:

1) частка одного суб'єкта господарювання на ринку перевищує 35 відсотків, якщо він не довів, що має конкурентів на ринку та зазнає значної конкуренції внаслідок відсутності обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, відсутності пільг чи інших обставин;

2) частка 2 або 3 суб'єктів господарювання, яким на ринку належать найбільші частки, перевищує 50 відсотків;

3) частка 4 або 5 суб'єктів господарювання, яким на ринку належать найбільші частки, перевищує 70 відсотків, якщо вони не довели, що між ними існує значна конкуренція, вони разом узяті мають конкурентів на ринку та зазнають значної конкуренції внаслідок відсутності обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, відсутності бар'єрів для вступу на ринок інших суб'єктів господарювання, відсутності пільг чи інших обставин.

Причини виникнення та подальшого розвитку монополістичних тенденцій розділилися на дві думки. Перша точка зору звинувачує державу, яка, з одного боку, сама організовує монополії (адміністративні) і провокує до цього підприємців, а з другого – своєю бездіяльністю дозволяє їм створити і використовувати монопольне становище. Монополізм тут розуміється як випадковий процес. Інша точка зору, стверджує, що монополістичні утворення є закономірними. Монополістичні утворення - це окремі значні підприємства, об'єднання підприємств, господарські товариства, що роблять значну кількість продукції визначеного виду, завдяки чому займають домінуюче положення на ринку; одержують можливості впливати на процес ціноутворення, домагаючись вигідних цін; одержують більш високі (монопольні) прибутки. Однією з переваг монополії є те, що це здебільшого крупні підприємства з найвищою ефективністю і найнижчими виробничими витратами, що забезпечує економію суспільних витрат виробництва і обігу.

Позитивним є те, що у гігантських підприємств та їх об'єднань більше можливостей розвивати сучасне виробництво, фінансувати крупні науково-дослідні лабораторії, отримувати нові наукові результати, впроваджувати новітню техніку і технологію, здійснювати перекваліфікацію робітників. Не можна не згадати і ту обставину, що на монопольних підприємствах рівень заробітної плати є істотно вищим, ніж на підприємствах, які функціонують в умовах сильної конкуренції. Наряду з позитивними рисами мають місце і негативні, а перелік їх є значно довшим. І перший серед них — практика встановлення монопольних цін. Монополії встановлюють надто високі ціни порівняно з цінами, що утворюються на основі суспільних граничних витрат. Монополія веде до гальмування науково-технічного прогресу. Послабивши конкуренцію, монополія створює тенденції до стримування запровадження технологічних новинок, уповільнення нововведень. Монополії спричиняють зниження продуктивності, погіршення якості, ріст цін, перебої в постачанні, недобросовісність у виконанні договірних зобов'язань, "відкачку" з економіки і без того недостатніх коштів; вони поглиблюють проблему неплатежів, утруднюють залучення іноземних інвестицій, здійснюють основний тиск на уряд, чинячи перешкоди проведенню економічних реформ. Визначення впливу монополій на економіку в цілому є дуже важливим і водночас вкрай складним завданням, що потребує значного масиву статистичної інформації. Основним методом розрахунку суспільних втрат є значення обсягів надприбутку монополії, отриманого внаслідок перевищення фактичної ціни над конкурентною.

1. Конспект лекцій з курсу «Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств» / укладачі: О.І. Карінцева, М.О. Харченко, О.В. Люльов, С.А. Петровська, О.М. Дериколенко, Ю.О. Мазін. – Суми: Сумський державний університет, 2011. – 58 с.

2. Лагутін В. Шкода від монополії і користь від конкуренції: чи все так просто? / Лагутін В. // Економіка України. – 2007. – № 4. – С. 55–61

3. Мочерний С.В. Основи економічних знань: Підручник / С. В. Мочерний. – М. : ВЦ "Академія", 2002. – 312 с.